

Yunan Milliyetçiliğinin Tarihsel Arka Planı ve Politik Yansıma Örneği Olarak Batı Trakya Sorunu

Historical Background of Greek Nationalism and the Problem of Western Thrace as an Example of Political Reflection

Erdem EREN¹

Öz

Bu çalışmada millet ve milliyetçilik kavramları kuramsal çerçevede açıklanmaya, Yunan milliyetçiliğinin kökeni, gelişimi ve esasları incelenmeye, Batı Trakya sorununda Yunan milliyetçiliğinin etkisi anlaşılmasına ve analiz edilmeye çalışılmıştır. 1789 Fransız İhtilaliyle filizlenen milliyetçilik ve ulus devlet ideali, uhdesinde farklı millet ve dini toplumu bulunduran Osmanlı Devleti'ne de sıçramış, nitekim bu toplumlardan biri olan Yunanlılar 1830 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsız olmuştur. Yunan milliyetçiliğinin temeli her ne kadar Fransız İhtilaliyle köklendiği düşünülse de, tarihsel arka planında Antik Yunan'a dayanan bir ideal yatmaktadır. Nitekim uluslaşma sürecinde Yunan milliyetçiliğinin temeli Antik Yunan ve Helen'e dayandırılmış, Megali İdea çerçevesinde Yunan milliyetçiliği dil, din ve etnisite temelleri üzerinde inşa edilmiştir. Bu milliyetçilik ise toplumu "biz" ve "öteki" formülü ile kodlamış, hakları Lozan Barış Antlaşması ile garanti altına alınan Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığı ile geçmişten günümüze kadar hep "öteki" olarak görülmüştür. Yunan milliyetçiliğinin politik yansıması olarak da bu azınlık Antlaşmadan günümüze kadar birçok asimilasyon politikası ve hak ihlalleriyle de karşı karşıya kalmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Milliyetçilik, Yunan Milliyetçiliği, Lozan Barış Antlaşması, Batı Trakya, Batı Trakya Müslüman ve Türk Azınlığı

Abstract

In this study, the concepts of nation and nationalism were tried to be explained in a theoretical framework, the origins, development and principles of Greek nationalism were examined, the effect of Greek nationalism on the Western Thrace problem was understood and analyzed. Nationalism and nation state ideology that occurred with the 1789 French Revolution spread to Ottoman Empire, has different nations and religious societies in its structure, and Greeks, one of the these societies, left from Ottoman Empire in 1830 and became independent. Although the basis of Greek nationalism is thought to be rooted in the French Revolution, it creates an ideal in historical background based on the ancient Greek. As a matter of fact, the basis of Greek nationalism in the process of nationalization was based on Ancient Greece and Hellenistic, and Greek nationalism was built on the foundations of language, religion and ethnicity in the framework of Megali Idea. This nationalism encoded society with "us" and "other" formula, Western Thrace Muslim and Turkish Minority whose rights were guaranteed with Lausanne Peace Treaty were considered as "other" from past to present. As a political reflection of Greek nationalism, this minority is faced with a number of assimilation policies and rights violations since the Treaty to today.

Keywords: Nationalism, Greek Nationalism, Lausanne Peace Treaty, Western Thrace, Western Thrace Muslim and Turkish Minority

¹ Erdem EREN

ORCID ID: 0000-0002-9891-1763

Doktora Ö. rencisi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul, TÜRKİYE, erdemeren2234@gmail.com
Phd Student, İstanbul Yeni Yüzyıl University, Institute of Social Sciences, Political Science and International Relations, İstanbul, TURKEY, erdemeren2234@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 14.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 19.01.2020

Çevrimiçi Yayın/Published : 19.01.2020

Makale Atıf Önerisi /Citation (APA):

Eren, E. (2019). Yunan Milliyetçiliğinin Tarihsel Arka Planı ve Politik Yansıma Örneği Olarak Batı Trakya Sorunu. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 77-85.

1. GİRİŞ

Batı Trakya sorunu hem Türk dış politikası ve Türk – Yunan ilişkileri hem de uluslararası hukuk bakımından literatürde ilgi duyulan konuların başında gelse de bu çalışmaların genellikle sorunun tarihi ve gelişimi, uluslararası hukuk bakımından ve özellikle Lozan Barış Antlaşmasından kaynaklı haklar ve ihlaller, Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığının sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı gibi hususlara odaklandığı görülmektedir.

Bu çalışmada literatürdeki diğer araştırmaların aksine sorunun geçmişi ve bugününün arka planına değinilecek, bu doğrultuda Yunan milliyetçiliğinin tarihsel kökeni ve gelişimi ile Batı Trakya sorununa etkisi analiz edilecektir. Ayrıca sorunun günümüze yakın sürecine yönelik de bilgiler sunulacaktır. Çalışma kapsamında ilk olarak millet ve milliyetçilik kavramı farklı tanımlar ve milliyetçilik kuramları kapsamında açıklandıktan sonra Yunan milliyetçiliği; Yunan ayaklanması, Yunan uluslaşma süreci ve bağımsızlık sonrasında Yunanistan'ın durumu gibi konular çerçevesinde resmedilecektir. Son bölümde ise Batı Trakya sorunu tanımlanarak güncel durum analiz edilecektir.

2. MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK SÖYLEMİ

Latince kökenli olan ve İngilizcede “Nation” olarak kullanılan “Ulus-Millet” kavramı, Avrupa’da “1789 Fransız İhtilali ve Aydınlanma Çağı” ile birlikte gerçekleşen düşünsel devrimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Saklı, 2012: 2). Siyasal alanda “milliyetçilik”, Fransız İhtilali'nin getirdiği özgürlük düşüncesi, bireysel hak ve hürriyetlerle şekillenerek vücut bulmuştur. Aydınlanma döneminin ve devrimlerin bir sonucu olarak milliyetçilik, siyasal alanda çok güçlü bir ideoloji vasfıyla birçok ulusun ulus devlet olma yolunda önemli dayanak noktası haline gelmiştir. Avrupa’da feodalitenin çöküşü ile birlikte milliyetçilik ilk etapta toplumsal özgürlük ve egemenlik doktrini olmuştur. Bu doğrultuda “insanlar özgürleşerek, dış baskılardan kurtulmalı, kendi öz kaynaklarını ve topraklarını kendileri yöneterek, kendi kaderlerini kendileri tayin etmeli” tezi öne sürülmüştür (Kütükçü, 2004: 271).

Milliyetçiliğin tanımına yönelik olarak da birçok uğraş verilmiş, kavramın dayanak noktaları belirlenmeye çalışılmıştır. John Hutckinson’a göre; “İnsanlar birlik olmalı, tüm iç bölünmeler ortadan kalkmalı, tarihi bağlılığı olan tek bir toprak parçası üzerinde birlik içinde yaşamalı ve ortak bir kültürü paylaşmalıydılar” (Hutckinson, 1994: 7). Bu noktada ise millet kavramı ortaya çıkmış, bu yüzdendir ki 19. yüzyılın başında artık devlet kurma, devlet sürdürmek ya da korumak anlayışı ile etnik grupların varlığı, haklarının savunulması ya da onurlu bir biçimde yaşamaları “milliyetçi” ideoloji ile desteklenmeye başlanmıştır.

Ernest Renan’a göre millet; “geçmişte yapılmış ve gelecekte de yapılmaya hazır olunan fedakârlıklar duygusuyla oluşturulan geniş ölçekli bir dayanışmadır” (Özkırımlı, 2010: 17). Renan’a göre millet gerçeğinin her şeyden önce, o milleti vücuda getiren fertlerin birlikte yaşama duygusuna ve kararlılığına; birlikte yaşanan geçmişin yoğurduğu ortak kültüre; ruh ve amaç birliğine dayandığını ifade etmiştir (Arslan, 2017: 26). Renan bir milletin ifade edilebilmesi için gereken şartları ise; ırk birliği, din birliği, dil birliği, ortak coğrafya ve topluluğun ortak çıkarları olarak

sıralamıştır. Mustafa Kemal Atatürk de bir millet tanımı getirmiş, O’na göre; “Millet; dil, kültür ve ideal birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve içtimai heyettir” (Arslan, 2017: 26). Eski Rus devlet başkanı Joseph Stalin ise milleti; “ortak bir dil, toprak, ekonomik yaşam ve ortak bir kültürde cisimleşen psikolojik şekillenmedir” diye tanımlamıştır (Özkırımlı, 2010: 14).

Millet tanımlarından yola çıkarak denilebilir ki, milletin tanımlanabilmesi için olması gereken bazı nesnel ölçütler vardır. Bu nesnel ölçütler; etnisite, din, dil, toprak, ortak tarih, ortak köken veya atalar (akrabalık) ya da daha genel tabirle kültürdür. Tüm bunlarla birlikte toplulukları millet yapan öznel ölçüt ise geçmişin, bugünün ve geleceğin ortak olduğuna yönelik taşınan ortak inançtır. Ortak inancın nasıl oluştuğuna yönelik tezlere değinilirse, 18. yüzyıl yazarlarından Gottfried Herder’a göre milliyetçilik bilincinin temelinde kan bağı yatmaktadır. Etnik milliyetçilik tanımlarına göre kan bağı ve kültürel benzerlik milliyetçilik bilincinin temel özellikleridir. Diğer taraftan milletin birliğini sağlayan nitelikler; dilleri, dinleri, örf ve adetleridir. Milletlere üyelik ancak kan bağı ile edinilebilir (Özkırımlı, 2010: 22).

Literatürdeki milliyetçilik kuramları incelendiğinde milliyetçiliğin genel olarak üç ana kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bunlar ilkçi – özcü, modernist ve etno-sembolcü kuramlar veya yaklaşımlardır (Özkırımlı, 2008: 77). İlk olarak ilkçilik de milletler doğal olarak görülmekte, eski çağlardan beri var olan doğal yapılar olarak kabul edilmektedir. Johann Gottfried Herder milleti oluşturan ruhun temelinde geçmişin yattığını, bu geçmişin ise dil ve kültürle inşa edildiğini savunmaktadır. Yine Herder milleti bir organizma olarak ele almakta olup ona göre millet, doğal bir bitki ve aile gibidir, sadece daha fazla dalı vardır. İlkçiliğin en aşırı versiyonu olan doğalcılıkta ise farklı etnik grupların varlığı gibi bu etnik grupların başka grupları dışlamaları da doğal görülmektedir (Akıncı, 2014: 139-140).

Milliyetçilik kuramlarından bir diğeri olan modernistlere göre ise milletler ilkçilerin aksine modern çağın getirdiği koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunda en önemli faktörler ise sanayileşme, kapitalizm, kentleşme, merkezi devletlerin kurulması, laikleşme vb. olmuştur. Modernistlere göre milletleri milliyetçilik yaratmıştır (Özkırımlı, 2008: 105-106). Modernistlerden Ernest Gellner’in 1983 yılında yayınlanmış “Nations and Nationalism” kitabında Gellner milliyetçiliği tanımlamak için önemli detaylara yer vermiştir. Gellner’a göre endüstri devrimi sonrası sınıflar içi bağlar değil, ulusal bağlar kuvvetlenmiş, iş bölümü yaygınlaşarak eğitim devletin en önemli işlevlerinden biri olmuştur. Merkezi eğitimle tek tip insan ve tek tip ideoloji oluşturulmuş ve eğitim yoluyla insan ortak kültüre bağlanmıştır (Gellner, 1992: 107).

Milliyetçilik kuramlarından üçüncü ve sonuncusu olan etno-sembolcüler; ilkçiler ve modernistler arasında bir yaklaşıma sahip olup, en önemli temsilcisi ise Anthony D. Smith’dir. Smith’e göre millet; tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adıdır (Smith, 2007: 32).

Yunan milliyetçiliğini en iyi ifade eden görüşlerden biri Benedict Anderson’ın “Imagined Communities” adlı kitabında yer verdiği

milliyetçiliğin genel özellikleridir. Anderson'a göre ilk olarak bütün milletler çok köklü bir tarihe sahip olduklarına ve hep var olacaklarına inanırlar. Özellikle basın yoluyla dil, milliyetçiliğin önemli araçlarından biri olmuştur. Milliyetçi devletlerde dil, bayrak gibi kutsal sayılan bir simge olarak kabul edilmiştir. Yunan milletin "Yunanca" etrafında bir millet oluşturma çabaları bu anlamda önemli bir örnek olarak verilmektedir. Anderson'a göre ulus devletin kurulmasıyla; devlet denetiminde ilköğretim, devletin yönettiği propaganda, resmi tarih yazıcılığı, ulusal bir ordunun yaratılması gibi kimi uygulamalar ele alınmaktadır (Millas, 1994: 24). Yunan milliyetçiliği de bu özellikleriyle hem ilkçi hem de etno-sembolcü özellikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Devlet içindeki azınlık, etnik gruplar "öteki" diye tanımlanan bir "sorun" olarak görünmektedir. Bu bağlamda günümüzde milliyetçilik, ulus devletlerde eğitim yoluyla yaratılan bir inançlar sistemi, ideolojik bir harekettir. Yine Anderson'a göre kapitalizme geçilirken yaşanan iktisadi değişimle birlikte, matbaanın ve yayıncılığın etkisiyle halk dilleri yaygınlaşmış ve ulusal bilincin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Temel argümanlara göre milliyetçilik milleti yaratmakta, millet milliyetçiliği yaratmamaktadır. Ancak etnik semboller (dil, din, kültür, bir bölgede ortak yaşam, tarih vb.) önceden var olup çok ender hallerde icat edilmektedir (Heraclides, 2002: 48). Bu anlamda Hellen, Fransız, Sırp, İrlanda, Yahudi ya da Türk milli mitosunun ya da milliyetçiliğinin tutması, pan-Kıbrıslı, Güney-Slav (Yugoslavyalı), Pan-Slavist ya da Osmanlılık milli kimliği yaratılmasından çok daha kolay olduğu ifade edilmektedir.

Milliyetçilik söylemi dünyayı "biz" ve "onlar" ya da "ötekiler" diyerek iki tarafa bölmektedir. Bu bağlamda söylemin dışlayıcı bir özelliği bulunmaktadır. Bir diğer söylem farklılığı olarak ise milliyetçilik söylemi dünyayı "dostlar" ve "düşmanlar" olarak sınıflama eğilimine sahiptir. Bu doğrultuda R. Barth, tüm toplumlarda görülen ulus ve grup kimlik duygusunun "dışlayan" bir bilinç olduğunu söyleyerek, bu bağlamda "barbarlar" ve "gâvur" nitelendirmelerini örnek vermektedir (Millas, 1994: 10).

Milliyetçilik de kendi grup kimliğini bu dışlayan duygu ve yaklaşım temelinde kurmaktadır. Milliyetçilik söylemi hegemonya kurucu olup; Anlatı, yorum, algılama, değerlendirme, düşünme ve hissetme biçimlerini eğitim ve çeşitli yollarla "millileştirme" biçiminde diğer söylemler veya alternatif diller üzerinde hâkimiyet kurmaktadır. Bununla birlikte millet içindeki kırılmaları, bölünmeleri ve görüş ayrılıklarını gizlemektedir. Milliyetçilik söylemi, milli değerleri doğanın hakikatleri gibi görmekte, söylem kurumlar aracılığıyla üretilip, dayatılıp, kurumlar aracılığıyla işlemektedir (Özkırımlı, 2010: 30-31).

3. YUNAN MİLLİYETÇİLİĞİ VE YUNAN AYAKLANMASI

1789 yılında başlayan Fransız İhtilali'nin fitilini ateşlediği milliyetçilik ve ulus devlet idealleri hızla tüm dünyaya yayıldığı gibi uhdesinde birçok etnik ve dini toplum barındıran Osmanlı Devleti sınırlarına da girmiş, nitekim 1830 yılında bunlardan sadece biri olarak Yunan toplumu bağımsızlığını kazanarak

Osmanlı Devletinden ayrılmıştır. Yunan milliyetçiliğinin tarihi Fransız İhtilali'nin fikirselleştirme süreciyle eş görülse de, arka planda Antik Yunan'a dayanan tarihsel bir geçmiş barındırmaktadır. Öyle ki Yunanistan tarihi M.Ö. 146 yıllarında Antik Yunan ile başlamakta, M.S. 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılmasıyla orta devir Bizans ile devam etmekte, modern yeni Yunanistan tarihi ile nihayete ermektedir (Yavuz, 2014: 39).

Günümüz Yunan milliyetçiliğinin kökeni Fransız İhtilali'ne dayansa da ilk olarak Yunan kavramının tarih boyunca birçok önemli dönemde izlerini incelemek gerekmektedir. Öncelikle Yunan halkı birçok tarih yazımında "Grek-Greece" olarak nitelendirilmekte, bu kavram ise köken olarak Slavca'dan gelmektedir. "Yunan" kavramı önce Perslerin sonra ise Arapların Antik Yunanlara verdiği ve sonrada çağdaş Yunanlara verilen bir isimdir. Yunanlılar ise "İyonya" sözcüğünden türeyen "Yunan" kelimesini tarih içerisinde hiç kullanmamıştır. Genel olarak eski Yunanlıların ise kendilerine "Helen (Hellas-Ellas)" dedikleri, ayrıca ortak bir dil ile din bilinci oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir (Milas, 2004: 161; Yavuz, 2014: 44). Osmanlı İmparatorluğunda diplomatik lisan gereği diğer milletleri yüceltmek adına bazı tanımlamalar yapılmış, Grek'e İyon'a hitaben Yunan, halkına da Roma'dan gelen anlamında Rum denmiştir (Kalelioğlu, 2008: 107).

Aydınlanma çağı ve beraberinde Fransız İhtilali'yle birlikte 18. yüzyılda Avrupa'da yaşanan siyasal ve ekonomik devrimler Osmanlı idaresinde yaşayan birçok topluma etki ettiği gibi Yunan toplumuna da yansımaları beklenemezdi. Bu yansıma devletin ticaret yolları üzerinde Yunan nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeler olan Anadolu'nun Ege kıyıları ve Balkanlar'da gelişmesi sonucunda olmuştur. Ayrıca Rusya'da tüccar ve esnaflardan oluşan Yunanlılara ait bir sosyal sınıf Yunan toplumunun gelişimine katkı sağlamıştır. Avrupa'ya eğitim amacıyla giden gençler ve bu Yunanlılar aydınlanma fikirlerini ve milliyetçi ideolojiyi benimseyerek, bunları Yunan toplumuna aktarmıştır. Yunanlı gençler, aydınlanma ve Fransız İhtilali'nin "romantik milliyetçi" görüşlerini öğrenerek Antik Helen'i dile getirmişlerdir (Clogg, 1997: 25).

Yunan aydınlanması 18. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'daki gelişmelerden etkilenen Yunanlı aydın sınıfının oluşumu ile gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Yunanca, aydınlanma değerlerinin Balkanlar ve Yunanlılarla birlikte diğer Ortodoks toplumlara aktarılmasında aracı bir dil rolüne bürünmüştür. 18. yüzyıl sonrasında özellikle edebiyat ve kültür alanındaki gelişmelerle Yunanca, Yunan bağımsızlığına giden yolda etkin bir görevi de üstlenmiştir.

Osmanlı idaresi altında Yunanlılar, diğer halklara göre çeşitli ayrıcalıklı haklara sahip olmuş, özerk yönetimle idare edilmiş, tüm Ortodoks Hıristiyanları temsil eden Ortodoks patrikhanesini bünyesinde barındırmış, dini ayinler Yunanca yapılmış ve Patrik üç tuğlu paşa rütbesine sahip olmuştur (Akman, 2006: 63). Yunanlılar, Selanik, İstanbul ve İzmir'de denizcilik ve tüccarlıkta etkin konumlarıyla Avrupa ile yakın ilişki içerisinde bulunmuşlar, bu yüzden ki, Avrupa'da gelişen akımlardan rahat etkilenmişlerdir. Ayrıca Rusya'nın Balkanlara olan ilgisi ve isyana kışkırtıcı rolü de Yunan ayaklanmasının sebeplerinden olmuştur (Kayıran & Metintaş, 2018: 33).

3.1. Yunan Ayaklanması

18. yüzyılın sonuna gelinirken Yunan aydınlanması ile birlikte oluşan Yunan aydın sınıfı milliyetçi ideolojiyi topluma aktarmış, Balkanlarda Ortodoks Hıristiyanların olduğu her yerde olduğu gibi Yunanlıların oturdukları bölgelerde de I. Petro'dan itibaren Rus ajanları ve propagandacıları işlerini yapmışlardır.

Rumlar, Sırpların isyanından 30 yıl önce ilk defa ayaklanma girişiminde bulunmuşlar, 1770'de Rus donanmasının Mora açıklarında görünmesi üzerine ayaklanmışlar, fakat bir başarı sağlayamamışlardır. Yunan bağımsızlığı için ilk hareket, 1814'te Odesa'da Etniki Etery (Dostluk Derneği) örgütünün kuruluşu olmuştur. Örgüt, Yunan bağımsızlık savaşında önemli bir rol oynamış, Osmanlı hâkimiyetine son vermeyi, anayurdu kurtararak yeni bir ulus devlet kurmayı hedeflemiştir (Özdemir & Çiydem, 2017: 24). Örgüt lideri Rus Çarı Aleksandr'ın da desteğini alan Aleksandr İpsilanti'dir. Önce Boğdan'da başlayan isyan Mora'da da patlak vermiş, 1821 yılı isyanın başlangıcı için bir dönüm noktası olmuş, buradan da kısa sürede adalara yayılmıştır.

Yunanlıların isyanı sonrasında Müslüman Osmanlılara karşı Hıristiyan Yunanlıları korumak ve desteklemek zorunluluğunu Avrupa ülkeleri de hissetmişlerdir. Batı Avrupa'da Yunanlılara duyulan sempati Mora ayaklanması ile birlikte birden artmıştır. Benzer şekilde Batılı aristokrat gezginler de giderek "Filhelenizm'e" (Yunan severliğe) olan ilgi de büyümüştür. Batı Avrupa'daki bu "Filhelenizm" düşüncesiyle; "İslam dininin ilerlemeye engel olduğu", "Yunanlı anneden çocuğunu yeniçeri yapmak üzere kopartan barbar Türk efendi", "Asyalı barbarlar olarak kalmakta direnen Türkler" gibi imajlar savunulmuştur (Özkırımlı, 2010: 54).

Rumlar, 1 Ocak 1822'de bağımsızlıklarını ilan edip siyasi bir yapı kazanmışlar, ardından İngiltere ve Fransa öncülüğünde 4 Nisan 1826 Petersburg Protokolü ve 6 Temmuz 1827 Londra Protokolü ile birlikte Yunanlıların Osmanlı'ya bağlı özerk bir devlet olacakları ve Türklerin bölgeden çıkarılması kararı alınmıştır. Osmanlı Devleti buna itiraz edince de Navarin'de demirlenmiş olan Osmanlı-Mısır donanması 20 Ekim 1827'de Rus, İngiliz ve Fransız gemileri tarafından yakılmıştır. Navarin olayı, Osmanlı-Rus savaşının çıkmasına da sebep olmuştur (1828-1829). Rusların Doğu'da Erzurum'u, Batı'da Edirne'yi ele geçirmesi sonucu Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştır. 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti Yunanistan'ın muhtariyetini tanımıştır². 3 Şubat 1830'da İngiltere, Fransa ve Rusya yeni bir Londra Protokolü imzalayarak bağımsız Yunanistan Devleti'nin kurulduğunu ilan etmişler ve Osmanlı Devleti de 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı başlatılan ayaklanma, bağımsız bir devlet olma süreci ve bunu takip eden dönemlerde, Yunan milliyetçiliği, Yunan ulusu ve Yunan devleti için daima etkili ve belirleyici bir güç olmuştur. Yunanistan bağımsızlığını Rusya'nın Osmanlı Devletine karşı kazandığı bir zafer sonucunda elde

etmiştir.

Yunanistan'da önce geçici hükümet kurulmuş, ardından 1832'de Londra'da yapılan anlaşma sonucunda Bavyera Prensi Otto, I. Otho adıyla Yunan tahtına geçmiştir. 1453'te Osmanlıların İstanbul'u fethetmesiyle Bizans İmparatorluğu yıkılmış, Atina ise 1458 senesinde fethedilmiş ve bundan sonra Yunanistan, yaklaşık 400 yıl Osmanlılarca yönetilmişken, Yunan Ayaklanması neticesinde Yunanistan, Osmanlı Devleti idaresindeki Balkanlarda ilk bağımsız olan devlet olmuştur.

4. YUNAN ULUSLAŞMA SÜRECİ

1830 yılında bağımsız olan Yunanistan, uluslaşma sürecinin adımlarını hızla atmaya başlamıştır. Bu bağlamda Yunan ulus kimliğinin inşası ana mesele olarak görülmüş; Dil, din, tarih ve kültür birliği Yunan ulus kimliğinin inşasında temel taşlar olmuştur. Bu etkenler ışığında Yunan milli kimliği etnik ve kültürel milliyetçilik sınıfına girmiştir.

Aydınlanma döneminde Antik Yunan'a duyulan hayranlık 1832 yılında tahta geçen Kral Otto döneminde de devam etmiş, çağdaş Yunanlıların antik Yunanlıların torunları olduğu tezi açıkça benimsenmiş ve etnik kimliğin tarihin içinde sürekliliği sağlanmıştır. Helen kültürü, Yunan ulus tarihinin dayandığı temel olarak benimsenmiştir. Atina Helenizm'in yeni merkezi olmuş, ulusal birliğin güçlenmesi için Kilise'nin merkezi de Atina'da olmalı görüşü benimsenmiştir. Bu amaçla ilk olarak Atina'da, ulusal devlet ve ulusal kimlik yaratma projesi çerçevesinde 1833'te Yunanistan Ortodoks Kilisesi, ardından devletin idari yapısındaki ihtiyaçları karşılamak üzere gerekli personeli eğitmek ve Doğu'ya Batı medeniyetinin taşınmasını sağlamak amacıyla 1837'de Atina Üniversitesi kurulmuştur³ (Kırılantokme, 2010: 401). Böylece buradan mezun olan doktor, gazeteci, avukat gibi meslek sahipleri, Osmanlı hâkimiyeti altındaki topraklarda yaşayan Yunanlılara Yunancayı ve Yunan kültürünü çeşitli dernek ve birlikler vasıtasıyla yaymaya başlamışlardır.

Yunan ulusunda büyük bir oranda din yolu ile sağlanmış olan bir kültür sürekliliği görülmüştür denebilir. Bununla birlikte Yunan ulusunun doğuşuna destek olan iki öge, ilk olarak bölgede ünlü bir tarihsel geçmişin olması, ikinci olarak ise son yüzyıllara dek Balkanlar'da hala en saygın dillerden biri olan Yunancanın yaşıyor olmasıdır. Çağdaş Yunan kimliğinin yaratılmasında en önemli gelişme tarihin "Helenleştirilmesi - Yunanlılaştırılması" ile gerçekleşmiştir. Skopetea bu terimi 1988 tarihli Megali İdea kitabında ilk kez kullanmış olup; "Tarihin Helenleştirilmesi" ihtiyacı Bavyeralı tarihçi Jacob Philipp Fallmerayer'in, Bizans döneminden bu yana meydana gelen göçler nedeniyle o dönemin Yunanistan'ında ve genellikle Güney Balkanlar'da artık Yunanlı bulunmadığını, halkın tümünün Slav ırkından ve Arnavutlardan oluştuğu tezini ortaya atmasıyla önem kazanmıştır (Ntokme, 2010: 410).

"Tarihin Helenleştirilmesi" ve tarih içinde Yunan ulusunun sürekliliğinin sağlanması aşamasında ön plana çıkan isimlerden biri olan Konstantinos Papanigopoulos, Bizans'ı Yunan tarihinin bir parçası olarak dâhil ederek Yunan ulusunun tarih içindeki

² 16 maddelik antlaşmanın 10. maddesine göre Osmanlı Devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıyordu.

³ 1833'te kurulan kilise 19 ve 20. Yüzyılda devletin resmi ideolojisinin ve Yunan milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

sürekliliğini ifade etmiştir. Antik Yunan medeniyetinden başlayan süreç, Makedonya Helenizm’i, Bizans Helenizm’i ve son dönem Helenizm’i ile devam ettiği kabul edilmiş ve Bizans tarihi ile barış sağlanmıştır. Öte yandan Helenizm’in tarih boyunca sürekliliğinin sağlanması ile birlikte Megali İdea’da resmiyet kazanmıştır. Büyük Yunanistan’ın kurulması hayalinin açık bir ifadesi olarak Yunan ulusunun varoluş sebebi olmuştur.

3.1. Megali İdea

Megali İdea terimi, Yunanca “Μεγάλη” (büyük) ve “Ιδέα” (fikir) sözcüklerinin Latin alfabesi ile yazımıdır. Türkçede Megali İdea yerine yaygın olarak kullanılan bir diğer terim de Megalo İdea’dır. “Megalo-”, eklendiği sözcüğe “çok büyük” anlamı veren, Yunanca “megas” (büyük) sözcüğünden gelen bir önektir. Megali İdea, resmi olarak tarihte ilk defa 14 Ocak 1844’te Yunanistan Başbakanı İoannis Koletis’in Yunan meclisinde yaptığı bir konuşma sırasında dile getirilmiştir (Kırlıntokme, 2010: 413).

Koletis, “Yunanistan’ın (Yunan Bizans’ın) çöküşü ile Batı’nın Aydınlanma sürecinin başladığını, şimdiye yeniden ortaya çıkışı ile hedefinin Doğu’yu Hellenleştirerek uygarlaştırmak olduğunu” söylemiştir (Ntokme, 2010: 413). Koletis ve Yunan ünlü tarihçi Paparigopulos’a göre Hellenizm’in merkezi iki tanedir. Krallığın başkenti Atina ile tüm Yunanlılarca Polis (kent) olarak adlandırılan büyük başkent Konstantinopolis yani İstanbul’dur. Megali İdea’nın pratik yönü olan dış politikada uygulanması birbirini izleyen üç aşamada tasvir edilmiştir;

a) Bizans toprakları üzerinde başkentin Konstantinopolis olacağı Yunan İmparatorluğu’nun kurulması (halka yönelik slogan ya imparatorluk ya ölüm olmuştur),

b) Özellikle Güney Balkanlar’da ve Ege adalarında (Enosis ya da ölüm sloganıyla) girişilecek silahlı çatışmalarla Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde adım adım genişlemek,

c) Yunanlıların ve Osmanlıların barışçı yoldan anlaşmaları ile büyük bir Hellen – Osmanlı devletinin kurulmasıdır (Ntokme, 2010: 414-415).

Megali İdea fikrinin kökeni ise; Bizans İmparatorluğu’nun 1071 Malazgirt Savaşı sonucunda Anadolu’da yenilgiye uğraması, 1204 tarihinde IV. Haçlı Seferi orduları tarafından İstanbul’un yağmalanması, yine İstanbul’un 1453’te Osmanlı orduları tarafından fethi ve hatta 1461’de Trabzon’un düşmesi ile aynı tarihi süreçte değerlendirilmelidir. Yani Megali İdea nihai hedef olarak Yakın Doğu’daki tüm Yunan yerleşim bölgelerini tek bir devlet çatısı altında toplayıp coğrafi olarak genişlemeyi hedeflemiştir.

3.2. Uluslaştırma Sürecinde Tarihi Hellenleştirme Girişimi

“Tarihi Hellenleştirme Girişimi” Yunan uluslaşma sürecinin önemli bir basamağı olarak görülmüştür. Öyledir ki bir ulus ancak köklü, sürekli ve istikrarlı bir tarihi ile mümkün görülebilmektedir. Bu bağlamda Yunan uluslaşmasında, ulusun kökeninin Helen tarihine dayandırılması bir tarih projesi olarak ortaya çıkmıştır. Yunan aydınları, Antik Yunanlıların torunları olarak yeniden doğma anlamına gelen efsanevi Anka Kuşu – Phenix’i simge olarak seçmiştir. Onlar Makedonların,

Romalıların, Bizanslıların, Osmanlıların egemenliğine boyun eğdikten sonra, küllerinden yeniden doğduklarına inanmışlardır. Yunanistan’ın tarih sahnesine yeniden dönmesi de Yunan Aydınlanması ile başarılan “yeni milli doğuş” ile sağlanmıştır (Heraclides, 2002: 52).

Halkın Yunanlılığını kanıtlamak için üç paralel yol izlenmiştir. En büyük ağırlık tarih içinde sürekliliği sağlamak ve özelliklede klasik dönemden çağdaş Yunanistan’a varıncaya dek ortaya çıkan 2000 yıllık boşluğu doldurmaya verilmiştir. İkinci yol, çağdaş dönemde geçmiş çağların kuşku bırakmayan kanıtlarını (müzikte, dansa, örf ve adetlerde, halk şiirinde vb.) tespit ederek, Yunanlılık tezinin engelsiz devamlılığını kanıtlamak olmuştur. Üçüncü strateji ise 1821 devriminin vurgulanması ve Yeniden Doğuş’un gerçek ispatı olarak ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. “Yeniden Doğuş” görüşüne göre; ayaklananlar kendilerini canlı ve var olan bir halk olarak, Yunanlı olarak nitelemiş, özgürlükleri ve milli egemenlikleri uğruna kahramanca savaşmışlardır (Heraclides, 2002: 56).

Tarihin Hellenleştirilmesi girişiminde en büyük sorunlardan biri Ortodokslik öğesinin eklenmesi olmuştur. Bu eklenme 1100 yıllık Bizans döneminin tarih sürecine katılmasını ilgilendirmiştir. Bizans’ın milli söylem kapsamına alınması tartışılan bir konu olmuştur. Helen tarihi “uluslararası sembolik görkemi” ifade ediyor; Voltaire, Hegel, Montesquieu ve Gibson gibi düşünürlere göre Bizans “despot, gerici ve teokratik” bir tarihi ifade etmiştir. Yunanistan’ın milli tarihçisi Paparigopulos tarafından Bizans’ın milli tarih kapsamına alınması ile tartışma nihai olarak sonlanmış, günümüze kadar gelen Yunan tarihi ifade eden beş Hellenizm şekillenmiştir. Bunlar; Antik Hellenizm, Makedonya Hellenizm’i, Ortaçağ Hellenizmi (Bizans), neo-Hellenizm (“Türk egemenliği yılları”) ve son dönemin Hellenizm’i’dir.

3.3. Yunan Milliyetçiliğinde “Biz” ve “Öteki” Kavramı

Yunan milli tarihinin, kimliğin ve kıvanç duygusunun ana kaynağı antik yıllar, Büyük İskender ve Bizans’tır. Yunan eğitim sisteminde; “Vatanımız nedir” konusunda vurgulanan temel öğeler şunlardır: Dünya kültürünün ve evrensel ahlak değerlerinin kaynağı olarak Yunanlıların üstünlüğü, antik yıllardan günümüze devamlılık, binlerce yıl içinde bozulmadan korunan bir milli kişilik, zaman zaman komşu olan ya da birlikte yaşanan halklardan (Türkler, Arnavutlar, çeşitli Slav toplulukları, Araplar vb.) etkilenmemiş olan “ırksal” homojenlik/arılık, askeri, kültürel vb. gibi tüm düzeyde tetikte bulunarak, sonu gelmez tehditlere karşı durabilmek için gerekli devamlı bir uyanıklıktır (Heraclides, 2002: 63). Bu içe dönük, kapalı bir kimlik yaratmaktadır. Yunan okulları genellikle yabancı fobisi ve güvensizlik içinde bir milli kimlik oluşturmaktadır.

Yunan milliyetçiliğindeki “biz” ve “öteki” ilişkisi incelenirse, Yunan anlayışı bu konuda beş farklı yaklaşım izlemektedir;

a) Çelişkili duygularla dile getirilen “Avrupa’dan” kaynaklanan bir hayranlık, kıskançlık, kin, tehdit algısı,

b) Başta özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde Türkler olmak üzere değişik dönemlerde ki tarihi hasımları başa gelenlerden sorumlu sayma,

c) Yabancıların ve özellikle güçlülerin düşman saydığı ve

devamlı olarak aleyhine komplolar kurduğu “kardeşi olmayan millet” olma paranoyası,

d) Yakınoğu’yla (Türkiye) ve Kuzey’le (Balkanlı komşular) her türlü etkiyi, ilişkiyi ya da benzerliği reddetme, onları millet ve kültür olarak aşağılama,

e) Bağımsız Yunanistan içinde ya da “Yunan sahası” içinde ki “öteki”nin (Arnavut, Roma, Slavofonlar, Slav-Makedonlar, Bulgarlar, Yahudiler, Türkler, Osmanlılar, Kıbrıslı Türkler, Giritli Müslümanlar vb.) yok ve değersiz sayılmasıdır (Heraclides, 2002).

Yunan aydınlarına göre Yunanistan adil ve ahlak açısından tertemizdir. Hristodulos’a göre “Allah’ın halkıdır” ya da başka bir deyimle, adalet ve iyilik, en saf halinde “Yunan’dan gelmez”. Bu görüşlere göre değerlendirildiğinde; Yunan ulus kimliği, içinde dönük olmak suretiyle, diğer ırkları dışlayıcı; bununla birlikte keskin bir ayrılık olmak suretiyle kimlik aidiyetini “biz” ve “öteki” şeklinde belirleyen, etnik ve kültürel bir yapıda inşa edilmiştir.

5. BAĞIMSIZLIK SONRASI YUNANİSTAN

Yunanistan 1830 yılında bağımsız olduktan sonra, Yunan uluslaşma süreciyle birlikte Megali İdea fikrini benimsemiş ve ardından sınırlarını genişletmek amacıyla nüfus çoğunluğu tezini öne sürerek kuzeye ve adalara yönelip isyanlar organize etmiştir. Türk donanmasının yeterince güçlü olmaması ve Avrupalı devletlerin desteğiyle Yunanistan, topraklarını hızla genişletmiştir. Bununla birlikte İngilizler tarafından “Yedi Ada” 1864’te Yunanistan’a verilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası toplanan “Berlin Kongresi” kararlarına göre de 1881 yılında Girit adası dışında 13.500 kilometrekare Osmanlı toprağı Yunanistan’a verilmiştir.

1913 yılına gelindiğinde “Megali İdea”, Başbakan Elefterios Venizelos’un etkili önderliği altında gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu bir döneme girmiştir. Kral I. George’un 1913 yılı Mart ayında Selanik’e yaptığı bir gezi sırasında akli dengesi yerinde olmayan bir adam tarafından öldürülmesiyle yerine Velihaht Prens Konstantin geçmiştir. I. Dünya Savaşı döneminde “Megali İdea” büyük ulusal yığınları çevresine toplayan tek ideoloji olmaktan çıkıp ülkeyi rakip ve kimi zamanlarda birbirleriyle savaşan iki kampa ayıran “Ethnikos Dikhasmos” yani “Ulusal Bölünme” diye bilinen toplumdaki kitlesel bölünme sebeplerinden biri oluvermiştir (Clogg, 1997: 108).

Venizelos ile Kral Konstantin arasında I. Dünya Savaşı’na katılım katılmama konusunda temel bir ayrılık oluşmuştur. Venizelos’un, Rusya ile birlikte İtilaf Devletlerini oluşturan İngiltere ve Fransa’ya karşı güçlü bir bağı varken, her ikisinin de kazanacağını ve Megali İdea’nın uygulanmasına destek olacaklarını düşünmüştür. Bunun tersine Konstantin ise Alman ordusunun onursal Mareşali ve Alman İmparatoru Wilhelm II’nin kız kardeşiyle evli biri olarak İttifak Devletlerini oluşturan Almanya ve Avusturya-Macaristan’ın askeri yeteneklerine daha çok güvenmiştir. Yunanistan’ın İngiliz donanmasına karşı pek bir şansının olmadığını düşündüğünden Kral tarafsız kalmaktan yana

olmuştur.

1916 yılında Ağustos ayında İtilaf Devletleri yanısı “Ethniki Amyna” yani “Ulusal Savunma Örgütünü” arkasına alan Venizelos yandaşı ordu, krallık yanısı hükümete karşı darbe girişimini başlatmıştır. Selanik’ten yoğun bir destek alan Venizelos ordusuyla buraya gitmiş ve bir de yerel hükümet kurmuştur. İtilaf Devletleri ise iç savaşı kışkırtır korkusuyla ilk başta Selanik hükümetini resmen tanımamışlardır. İtilaf Devletlerinin baskıları, abluka ve yaşanan çatışmalar neticesinde Kral Konstantin ülkeyi terk etmiştir. Yerine ikinci oğlu Aleksander geçmiş, Venizelos ve ekibi tahttan indirilen kralın önde gelen yandaşlarını Alman yanısı oldukları suçlamasıyla sürgüne göndermişlerdir. Orduda, yargıçlar, memurlar ve öğretmenler arasında önemli bir tasfiye olmuştur.

I. Dünya Savaşı sırasında da Yunanistan’ın genişleme düşüncesi devam etmiştir. Batı Anadolu’yu ele geçirmeyi hedefleyen Yunanistan kendilerine çok şey vaat eden İtilaf Devletleri yanında savaşa girmiştir. 1918’de Venizelos, Yunan birliklerini Makedonya’ya yollayarak savaşa resmen katılmıştır. Ardından Paris Barış Konferansı’nda önemli kazanımlar elde etmiştir⁴. Venizelos’un öncelikli amacı Atina’dan daha kalabalık Yunan nüfusa sahip İzmir ve onun hinterlandını ele geçirmek olmuştur. Batı Anadolu planını gerçekleştirmek isteyen Yunan ordusu 1919 yılında İzmir’i işgal etmiş, Anadolu’daki Türk direnişini kıramayan Yunanistan, üç yıl süren Anadolu macerası sonucunda büyük bir yenilgiye uğrayarak geri dönmek zorunda kalmıştır. Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Barış Antlaşması’yla Yunanistan ve Türkiye arasındaki savaş, resmen sona ermiş, halkoylamasıyla monarşinin sürmesi istenince Krallık yanlıları iktidara geri dönmüşlerdir.

6. YUNAN MİLLİYETÇİLİĞİNİN POLİTİK YANSIMA ÖRNEĞİ OLARAK BATI TRAKYA SORUNU

Tarihsel ve ideolojik olarak Yunan milliyetçiliğinin köklerinin büyük oranda dini ve etnik temellere dayandığı, bu milliyetçiliğin dini ve etnik kalıplarla bir devlet politikası haline dönüştürüldüğü görülmekte olup; doğal olarak bu politikanın hem ulusal hem de uluslararası yani hem iç politikada hem de dış politikada yansımaları bulunmaktadır. İç politikada özellikle Batı Trakya sorunu Yunan milliyetçiliğinin bütünüyle yansımaları gösterirken, dış politikada bu sorun başta Türkiye olmak üzere birçok uluslararası aktöründe yer aldığı uluslararası hukuk meselesi haline dönüşmüştür.

Coğrafi olarak Batı Trakya Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarını kapsayan; Doğu’dan Meriç Nehri ile Türkiye’den ayrılmakta, Batıdan Mesta-Karasu nehirleriyle Makedonya’dan, Kuzey’den Rodop Dağları ile Bulgaristan’dan ayrılmakta, Güney’den de Adalar Denizi ile çevrili bulunmaktadır (Gökçen, 2003: 49). Batı Trakya Gümölcine, İskeçe ve Dedeağaç olmak üzere üç idari bölümden oluşmaktadır. Dar bir şerit halinde uzanan bölge, 8.578 km² yüzölçümüne sahiptir. Batı Trakya’da bugün 150.000 kişilik tahmini bir Türk nüfusunun olduğu düşünölmekle birlikte, Batı Trakya Türklerinin değişik ülkelere yayılmış bir milyona yakın bir

⁴ Konferans sonrasında Batı Anadolu ve başta İzmir olmak üzere birçok civar bölge Yunan işgaline uğramıştır.

nüfusa sahip oldukları tahmin edilmektedir (Keyvan, 2012: 25).

13. yüzyılda Oğuz Türklerinin bölgeye gelişi ve bölgede çoğunluğu ele geçirmesiyle başlayan Batı Trakya'daki Türk yönetim ve hâkimiyeti, Osmanlı Devleti'nin I. Balkan Savaşında mağlup olmasıyla sona ermiştir (Işık, 1997: 1793). Bunun ardından Osmanlı Devleti, 29 Eylül 1913'te Bulgaristan ile imzaladığı İstanbul Antlaşması'yla Batı Trakya'yı Bulgaristan'a bırakmıştır.

Batı Trakya, I. Dünya Savaşı'nın ardından Fransa ve Yunanistan tarafından işgal edilmiş, Bulgaristan ve Müttefikler arasında 27 Kasım 1919'da imzalanan Neuilly Antlaşması ile bölge Müttefiklere geçmiştir. Sürecin devamında bölgede bir "Müttefiklerarası Batı Trakya Türk Hükümeti" kurulmuş ve halkın iki dereceli bir referandum ile bölgenin geleceği hakkında fikir beyanı alınmıştır. Bu referandumda halkın seçtiği 8 temsilci (Türkler 5; Yunan, Bulgar ve Yahudiler 1'er), Batı Trakya'nın Fransız mandası altında bir otonomi veya Yunanistan ile birleşmesini oylamıştır. Ne yazık ki, temsilci çoğunluğunu elinde tutan Türklerin vereceği kararın belirleyici olmasına rağmen 14 Mayıs 1919'daki referandumdan 4'ü Türkler tarafından verilen 5 oyla Yunanistan'la birleşme kararı çıkmıştır (Batıbey, 2000: 107-117). Yunan işgali 22 Mayıs 1920'de tamamlanmıştır. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'yla sınırları belirlenmiş olan Batı Trakya bugün tamamen Yunanistan idaresinde bulunmaktadır (Öksüz, 1992: 105).

Yunanistan ile Türkiye arasındaki Batı Trakya temelli azınlık statüleri, Lozan Barış Antlaşması'yla belirlenmiştir. Bu doğrultuda Lozan'da azınlıklara yönelik "Mübadele Protokolü" ve "Azınlıkların Korunmasına Dair Protokol" olmak üzere iki de ayrı antlaşma imza altına alınmıştır (Toprak, 2014: 45). Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığı, Yunanistan tarafından azınlık statüsüyle kabul edilirken, Lozan'da azınlık Türkiye için gayrimüslimler olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Yunanistan Antlaşmanın 38. maddesinden 44. maddesine kadar olan tüm azınlık hükümlerini de kabul etmiştir (Ömeroğlu, 1994: 29-35).

Antlaşmanın hükümlerine göre hukuken garanti altına alınan azınlık hakları: Yaşam ve özgürlük hakkı (m.38); Dini ibadet özgürlüğü hakkı (m.38); Dolaşım ve göç hakkı (m.38); Yurttaşlık ve siyasal haklar (m.39); Kanun önünde eşitlik hakkı (m.39); Kamu hizmet ve görevlerine kabul, yükseltme, onurlanma, çeşitli meslek ve işkollarında çalışma hakkı (m.39); Dilediği dili konuşma hakkı (m.39); Mahkemelerde tercüman kullanma hakkı (m.39); Hukuk ve uygulamada eşit vatandaşlık hakkı (m.40); Eğitim, din, hayır ve sosyal kurumlar alanlarında sınırlı özerklik hakkı (m.40); Okullarda ana dilde öğretimde uygun düşen kolaylıkları görme hakkı (m.41); Okullarda resmi dili öğrenme zorunluluğu hakkı (m.41); Eğitim, din ya da hayır işleri için devlet, belediye ve öteki bütçelerden hak gözetirliğe uygun ölçülerde yararlanma hakkı (m.41); Aile ve özel durumlar konularındaki sorunların gelenek ve göreneklere göre çözümlenmesi için tedbirlerin alınmasını isteme hakkı (m.42); Tedbirlerin diyalog

içinde belirlenmesini isteme hakkı (m.42); İbadet yerlerinin, mezarlıkların ve öteki din kurumlarının korunmasını isteme hakkı (m.42); Vakıf, din ve hayır kurumlarına her türlü kolaylığın sağlanmasını isteme hakkı (m.42) gibi haklardır.

Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının özellikle Lozan Barış Antlaşması'ndan kaynaklanan oldukça net sayılabilecek hakları vardır. Öyle ki Antlaşma hükümleri azınlığa; hukuk önünde eşitlik, din özgürlüğü, dil özgürlüğü, eşit medeni ve siyasi haklar ile aile hukuku veya kişisel statü ile ilgili sorunları geleneklere göre çözme hakkını vermekte olup özellikle dini işlerde ve eğitimde özerklik tanımaktadır. Yine antlaşma azınlıkların kendi hesabına, kendi dillerini kullanma ve kendi dinlerini özgürce yaşama haklarına sahip olarak herhangi bir hayır, din ve sosyal kurumu, okulları ve diğer eğitim kuruluşlarını kurma, yönetme ve kontrol etme konusunda eşit hakka sahip olmalarını şart koşmaktadır. Bu kapsamda Yunanistan azınlığın çocuklarına Türkçe temel eğitim sağlamak ve bu doğrultuda gerekli imkânları sağlamak zorundadır (Verhas, 2019: 3).

Azınlık toplumu Antlaşmanın imzalanmasından beri birçok sorunla karşılaşmaya devam etmektedir. Öyle ki azınlık, o günden bugüne kadar Yunanistan'ın politikaları nedeniyle sosyal ve siyasal hayat başta olmak üzere birçok önemli alanda ciddi sorunlarla tarihsel süreçte boğuşmuş ve boğuşmakta ve bununla birlikte haksız uygulamalara maruz bırakılmaktadır. Bu uygulamaların birçoğu başta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ile Uluslararası İnsan Hakları İzleme Komitesi karar ve raporlarına da geçmiş sorun ve uygulamalardır. Örnek olarak⁵:

- Siyasal haklara ilişkin sorunlar (Batı Trakya Türklerinden Yunanistan Dostluk, Barış ve Eşitlik Partisi Kurucusu Dr. Sadık Ahmet'e yönelik yargılama ve tutuklamalar, %3 seçim barajı uygulaması vb.),
- Dolaşım sorunları (Azınlık pasaportlarına el konulması, Batı Trakya Yasak Bölge uygulaması, seyahat engellemeleri vb.),
- Yurttaşlığa ilişkin sorunlar (Yunan Yurttaşlık Yasası ve vatandaşlıktan çıkarma uygulamaları, cami minarelerinin çan kulelerinden kısa olması zorunluluğu vb.),
- Müftülük sorunu (Azınlık toplumunca seçilen müftülerin engellenmesi, müftü atamaları vb.),
- "Türk" adının kullanılması sorunu (Türk ve Türkçe terimlerinin kullanımının yasaklanması vb.),
- Eğitimle ilgili sorunlar (Yunanca zorunluluğu, diploma denkliği sorunları, Türkçe eğitimin ve Türk okullarının sayısının azaltılması vb.),
- Ekonomiyle ilgili sorunlar (Mülk edinme hakkı kısıtlamaları, tarım araçlarına lisans verilmemesi uygulamaları, istihdam kısıtlamaları, kamu görevlerine girerken ayrımcılık, bölgeye yönelik yatırım yapılmaması, vb.),
- Yargıyla ilgili sorunlar (Adil yargılama yapılmaması vb.),
- İstimlâk ile kamulaştırma sorunları (Azınlık arazilerinin kamulaştırılması, mezarların istimlâk edilmesi, vb.)

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Oran, Baskın, *Yunanistan'ın Lozan İhlalleri*, Ankara: SAEMK, 1999, s. 40; International Helsinki Federation for Human Rights, Greece Annual Report 1997, 1999 ve 2002; Sarıkaya, M. Ş., Ahmet, F. M., & Demirel, A.

C. *Batı Trakya Müslüman Türk Gençlerinin Sorunları*. İstanbul: İDSB, 2013, s. 8-17; Hüseyinoğlu, Ali, "Yunanistan'da (Batı Trakya) Türk Azınlığı ve Türkçe". D. F. Türk içinde, *Balkanlar'da Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçe'ye Yönelik Dil Politikaları* (s. 103-129). Ankara: Astana Yayınları, 2016, s. 103-129.

- Vakıflar sorunu (Vakıfların taşınmaz mal edinmelerine izin verilmemesi vb.)
- Medya alanındaki sorunlar (Türk televizyonlarının izlenmemesi için sinyal engelleyici kullanılması, Türkçe yayın yapan radyolara yayınlarının en az yüzde 25'ini Yunanca yapma zorunluluğu getirilmesi, vb.) gibi sorunlar temel sorun başlıklarıdır.

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'ndan günümüze birçok ulusal ve uluslararası antlaşma imzalanmış da, hiçbiri Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığın sorunlarını çözmekte ve Yunanistan'ın hak ihlallerini engellemekte başarılı olamamıştır. Öyle ki günümüze kadar azınlıklara yönelik birçok insan hakları ihlalleri azınlığın kaderi olagelmıştır. Yunan devlet politikalarının azınlık gruba etnik ve dini kökeninden dolayı baskı ve asimilasyon politikalarına dönüştüğü açık olsa da, azınlık bunlara rağmen varlık ve kimliklerini koruyabilmiştir (Keyvan, 2012: 21). Ancak bu devlet politikalarının temelinde Fransız İhtilali'nden bugüne kadar şekillenen etnik ve dini temelli Yunan milliyetçiliği ve tarihsel arka planı yatmaktadır. Bunun en önemli kanıtı Yunan devlet politikalarınca bölge azınlığının hukuki haklarına rağmen dini bir azınlık olarak kabul edilmesi, Türk bir azınlık olduğu yani etnik kökenlerinin inkâr edilmesidir. Hatta birçok kez Yunan hükümet sözcüleri "Batı Trakya'da Türk yoktur" bile demişlerdir (Ayhan, 2014: 176; Helsinki WR, 1990: 14; Associations of Solidarity, 1983: 10).

Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığı ve diğer azınlıklar her şeyden önce Yunanistan'ın toprak bütünlüğü için tehlikeli sayılmakta; azınlık "Truva atı, beşinci kol, düşman ajanı, Türk yayılmacılığının ileri karakolu" gibi kodlarla nitelendirilmektedir. "Türk" kelimesi bile kimlik olarak tehdidin en önemli örneğidir. Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığının kendilerini Türk olarak nitelendirmeleri bile Yunan tarafı için endişenin ana kaynağını teşkil etmektedir (Heraclides, 2002: 234).

Geçmişten günümüze değin azınlığın sorunları incelendiğinde; Türk-Yunan ilişkileri iyi oldukça azınlık sorunları da belli bir nispette iyileşirken, ilişkiler gergin olduğunda ise azınlık sorunları da giderek gerginleşmektedir (Eren, 2015: 87). Yunan hükümetinin azınlığa yönelik baskıları yakın dönemde de devam etmekte olup, azınlık hala eğitim, ekonomi, hukuk başta olmak üzere birçok alanda sorun yaşamaya devam etmektedir. Günümüzde de devam eden sorunlar incelendiğinde;

- Kolektif Türk etnik kimliğinin reddedilmesi; Türk adını taşıyan derneklerin kaydı reddedilmekte, azınlık Türk değil Müslüman azınlık olarak nitelendirilmekte,
- Kararların uygulanmaması ve adalete erişim eksikliği; Yunan makamları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM)'nin azınlık lehine derneklerin feshinin engellenmesi gibi kararları yerine getirmemekte,
- Ekonomik sorunlar; azınlık ülkede işsizlik noktasında en çok sorunu yaşayan gruplardan biri olup, bölgeye yeterli yatırım yapılmamakta ve gerekli istihdam sağlanmamakta,
- Dini özerkliğe müdahale; Yunan devleti Lozan Barış Antlaşması'nda hak olarak tanınmasına rağmen Rodop ve İskeçe'de azınlık tarafından seçilen müftüleri tanımamakta

yerine müftü atamakta, İslami vakıfların mülklerine yönelik vergi konulmakta,

- Eğitimdeki sorunlar; azınlık eğitim konusunda özerk haklara sahip olsa da devlet ders kitaplarının dağıtımından, iki dille müfredatı, öğretmenlerin atanmasına kadar birçok konuya karar vermekte; Selanik Özel Pedagoji Akademisi (EPATH) ile Türkiye'de öğrenim gören azınlık müfredat öğretmenlerinin sayısı azaltılmakta, azınlık müfredatı için daha önce Türkiye'den ithal edilen ders kitaplarının yerine Yunan hükümetinin belirlediği kitaplar okutulmakta, iki dilli okul öncesi eğitim bulunmamaktadır (Verhas, 2019: 9-23).

7. SONUÇ

Çalışmada genel olarak kavramsal olarak millet ve milliyetçilik kavramları açıklandıktan sonra Yunan milliyetçiliğinin kökeni, gelişimi ve esasları resmedilmeye çalışılmış, Batı Trakya sorununda Yunan milliyetçiliğinin yapısının bir yansıması olup olmadığı anlaşılmasına ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bağımsızlık sonrasında ulus devlet sürecinde tarihsel arka plan olarak Antik Yunan-Helen tarihine dayandırılan Yunan milliyetçiliği; dil, din ve etnik temeller üzerinden inşa edilmiş, toplumsal olarak ise kendini "biz" ve "öteki" diyerek de kodlamıştır. Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Rum ve Türk azınlıkların durumu netleştirilmiş, Batı Trakya'daki Müslüman ve Türk azınlık Yunan milliyetçiliğinin hep "ötekisi" olmuştur.

Yunan milliyetçiliği her şeyden önce dayandığı dini ve etnik temellerden ötürü çok katı bir sisteme sahiptir. Batı Trakya azınlığı her ne kadar uluslararası antlaşmalarda ve Yunan Anayasasında Yunan vatandaşı olarak resmi statüde olsalar da milliyetçi söylem içinde bir öteki olarak tanımlanmaktadır. Bu söylemin etkileri devlet politikalarına da yansımaktadır. Üçüncü bir neden ise Yunan milliyetçilerinin Osmanlı Devleti döneminden kaynaklanan sorunların bir nevi reaksiyonunu göstermeleridir. Müslüman ve gayri Müslimlerin Osmanlı Devleti döneminde birçok açıdan eşit statüde olmalarının tepkisi günümüz Yunan milliyetçilerinin söylemine yansımaktadır.

Yunanistan'ın devlet modeli, milliyetçi sistemi ve kilisenin etkisi düşünüldüğünde, Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığın entegrasyonunu engelleyen politika ile uygulamalarının nedeni böylelikle daha iyi anlaşılabilir. Benzer süreçler ve benzer politikalar devam etmekle birlikte, Batı Trakya azınlığı da haklarını korumak için değişik yollar kullanarak mücadele etmeye devam etmektedir. Bu noktada Batı Trakya azınlığının hakları ile güncel sorunları ve bu topluma yönelik hak ihlallerinin net olarak tespit edilip, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı garantör ülkelerin oluşturacağı bir komisyon ile kesin bir çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığın hakları ve hukuki varlıkları başta Lozan Barış Antlaşması olmak üzere hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından birçok ikili ve çok taraflı uluslararası antlaşmayla garanti altına alınmasına rağmen Yunanistan birçok hak ihlalinde bulunmaya devam etmektedir. Yunanistan'ın bu keyfi ihlallerinin altında yalnızca antlaşmaları ihlal etme tavrı bulunmamakta, bu tavır aynı zamanda milliyetçi devlet politikalarıyla asimilasyon güdüldüğünü de göstermektedir.

Türkiye'nin bu noktada en temel hamlelerinden biri bugüne kadar olduğundan daha çok uluslararası mecrada ve kamuoyunda Batı Trakya azınlığının haklarını ve Yunanistan'ın ihlallerini dillendirmek olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, A. (2014). Milliyetçilik Kuramları. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler dergisi*, 15 (1), 131-150.
- Akman, Halil (2006). *Paylaşılamayan Balkanlar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Arslan, H. Tolga (2017). "Milliyetçilik Mukaddesatçılık Sarmalı." *Anlık İki Aylık Düşünce, Kültür ve Bilim Dergisi*, Eylül-Ekim, s. 24-27.
- Associations of Solidarity With Western Thrace Turks In Federal Germany and Turkey (1983). *The Drama Of The Moslem Turkish Minority In Western Thrace*.
- Ayhan, Halis (2014). "Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili." *Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 42, s. 173-188.
- Batıbey, Kemal Şevker (2000). *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Clogg, Richard (1997). *Modern Yunanistan Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eren, Halit (2015). "Faaliyetlerimiz İslam Coğrafyasını Kapsıyor." *Ekovitrin Dergisi*, Ekim Sayısı, s. 84-87.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (B. E. Behar, & G. G. Özdoğan, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gökçen, Salim (2003). "Yunanistan'ın Batı Trakya Politikası: Batı Trakya Türklerinin Sorunları", *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Sayı 3, s.49.
- Helsinki Watch Report (1990). *Destroying Ethnic Identity, August 1990*. United States of America.
- Heraclides, Alexis (2002). *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike Türkiye" -Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkılmazlar ve Çözüm Yolları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hutckinson, John. ve Anthony D. Smith (der.) (1994). *Nationalism*, Oxford ve New York: Oxford University Press.
- Hüseyinoğlu, A. (2016). "Yunanistan'da (Batı Trakya) Türk Azınlığı ve Türkçe". D. F. Türk içinde, *Balkanlar'da Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçe'ye Yönelik Dil Politikaları* (s. 103-129). Ankara: Astana Yayınları.
- Işık, Sadık Ahmet (1997). *Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya*, Ankara: Yeni Türkiye, (Türk Dünyası Özel Sayısı).
- Kalelioğlu, Oğuz (2008). "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea." Ankara: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, s. 105-123.
- Kayıran, M., & Metintaş, M. Y. (2018). Türk - Yunan İlişkileri (1878-1952). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1 (3), 33-73.
- Keyvan, Özlem Zerrin (2012). "Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu." *Mesleki Bilimler Dergisi*, 1 (4): s. 20-31.
- Kırlıntokme, Outkou (2010). "Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği -Büyük Ülkü-Megali İdea-", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü: Atatürk Yolu Dergisi*, s. 401-413.
- Kütükçü, M. A. (2004). Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (12), 259-276.
- Millas, Herkül (1994). *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millas, Herkül (2004). *Geçmişten Bugüne Yunanlılar- Dil, Din ve Kimlikleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ntokme, O. K. (2010). Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* (46), 401-424.
- Oran, Baskın (1999). *Yunanistan'ın Lozan İhlalleri*, Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları.
- Öksüz, Hikmet (1992). *Lozan'da Batı Trakya Sorunu*, İstanbul: İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ömeroğlu, Aydın (1994). *Batı Trakya Türkleri ve Gerçek 1*, İstanbul: Avcı Yayınları.
- Özdemir, Y., & Çiydem, E. (2017). Osmanlı Coğrafyasındaki İlk Devrimci Örgüt: "Philiki Eteryia". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 24-45.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları; Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özkırımlı, Umut (2010). *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar - Eleştirel Bir Müdahale-*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saklı, Ali Rıza (2012). "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu." *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 32, Eylül-Ekim, s. 1-19.
- Sarıkaya, M. Ş., Ahmet, F. M., & Demirel, A. C. (2013). *Batı Trakya Müslüman Türk Gençlerinin Sorunları*. İstanbul: İDSB.
- Smith, A. D. (2007). *Milli Kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Serap (2014). "Türk-Yunan Siyasi İlişkileri Çerçevesinde Batı Trakya Sorunu." Bitlis Eren Üniversitesi: *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), s. 43-54.
- Verhas, E. (2019). *Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi*. Ankara: Minority Rights Group Europe.
- Yavuz, Yenel (2014). *Yunanistan'ın Azınlıklara Yönelik Politikaları ve Uygulamaları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi.